

Szabó Dávid – Kis Tamás (szerk.): Szleng és lexikográfia. Szlengkutatás 8., Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012. 210 lap

2012 őszén jelent meg a *Szlengkutatás* című könyvsorozat nyolcadik kötete, amely a *Szleng és lexikográfia* címet viseli. Az 1997-ben indult, a Debreceni Egyetemi Kiadó (korábban Kossuth Egyetemi Kiadó) által gondozott sorozat nemcsak magyar, nemzetközi mércével mérve is kiemelkedőnek számít, hiszen világviszonylatban is kevés az olyan könyvsorozat, amely tudományos igényvel, szakszerűséggel és megalapozottsággal vizsgálja a szleng kérdéskörét. Útjára indítását az indokolta, hogy „[m]ára már viszonylag jelentős mennyiségű és kellően változatos nyelvi anyag áll rendelkezésünkre, hogy a szlenget mint nyelvi jelenséget vizsgálni tudjuk, az eddigi ismeretek összegzéséhez és a további kutatás irányainak kijelöléséhez azonban mindenképpen szükség van az elméleti kérdések rendszerezésére és megválaszolására, hiszen a magyar nyelvtudomány egyelőre még arra sem tud választ adni, hogy hol húzódnak e nyelvváltozat határai, mit is tekinthetünk valójában szlengnek” – írja a sorozatszerkesztő Kis Tamás az 1997-ben megjelent *A szlengkutatás útjai és lehetőségei* című kötet előszavában (Kis 1997: 5). Jóllehet több mint tizenöt évvel az indulás után éppen ennek a sorozatnak is köszönhetően egyre több ismerettel rendelkezünk a szleng mi-benlétéről, annak tudományos megítélése – ahogy arra a most ismertető kötet előszava felhívja figyelmünket – továbbra is kérdéses. A szlengkutatás mindmáig nagyon keveset mozdult a nyelvtudomány pereméről a centrum felé vezető úton, annak ellenére, hogy a közszleng a mindennapi nyelvhasználatot jelentős mértékben áthatja.

A *Szleng és lexikográfia* kötet szerkesztői a szlengkutatás ismert magyar szakemberei: Szabó Dávid nyelvész, lexikográfus, szlengkutató, az ELTE Francia Tanszékének habilitált docense, az Egyetemközi Francia Központ igazgatója és Kis Tamás nyelvész, szlengkutató, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének docense. A szerkesztők mellett a szerzők sorában is illeszkvés nevek kaptak helyet: Julie Coleman a University of Leicester nyelvészprofesszora, az angol szlengszótárak történetének világszerte legelismertebb kutatója, Jonathon Green a legnevesebb angolszász szlengszótáríró, Cseresnyési László a japán Shikoku Gakuin University nyelvészprofesszora és Pátrovics Péter nyelvész, szlengszótáríró, az ELTE Lengyel Filológiai Tanszékének habilitált adjunktusa.

A kötet hat tanulmányt tartalmaz, amelyek a magyar mellett három jelentős világnyelv, az angol, a francia és a német szlenglexikográfia különféle – elméleti és gyakorlati – kérdéseibe nyújtanak betekintést. Akárcsak napjaink világában, ebben a kötetben is az angol nyelv és az angolszász kultúra került domináns pozícióba, a hat tanulmányból három kapcsolódik ehhez a nyelvhez. A kapcsolódás azonban csak tematikai jelleget ölt, hiszen valamennyi tanulmány magyar nyelven jelent meg, ezzel is megvalósítva a sorozat indulásakor megfogalmazott célkitűzést, miszerint a külföldi szlengkutatások eredményei minél könnyebben elérhetők legyenek a magyar közönség számára. Ha a tematikát említettük, fontos megjegyezni, hogy a kötet első négy tanulmánya (sorrendben Kis Tamás, Szabó Dávid, Pátrovics Péter és Julie Coleman írása) a magyar, francia, német és angol szlengszótárak évszázadokon átívelő, történeti szempontú áttekintését tartalmazza, míg az utolsó két tanulmány, amelyet Cseresnyési László és Jonathon Green jegyez, a tabuszavaknak főként az angolszász kultúrában betöltött szerepét, illetve egy angol szlengszótáríró több évtizedes tapasztalatait mutatja be. E rövid ízelítő után nézzük részleteiben is a kötetet alkotó hat írást.

A *magyar szlengszótárakról* című tanulmányában Kis Tamás arra vállalkozik, hogy egyrészt a szlengszótárkészítés elméleti és gyakorlati kérdéseiről osszon meg néhány gondolatot és szakértő tapasztalatot, majd áttekintse a napjainkig publikált magyar szlengszótárak főbb jellemzőit. A szerző a közel- és régmúlt magyar szlengszótárainak példáján keresztül meggyőzően mutatja be, hogy bár a szlenget gyakran azonosítják a közvetlen, informális, sőt a könnyed vagy laza stílussal, a szótárkészítésre pedig elsősorban mint gyakorlati munkafolyamatra gondolunk, csakis akkor tekinthető egy szlengszótár igazán értékes munkának, ha stabil elméleti alapokon nyugszik. Ez a biztos elméleti kidolgozottság magában foglalja többek között a szleng vagy az annak tekintett nyelvi jelenségek precíz meghatározását, az anyaggyűjtés mikéntjének pontos leírását és a gyűjtés alapjául szolgáló csoport, vagyis az adott szlenget beszélők bemutatását. Egyúttal a szerző figyelmeztet a szlengszótárkészítés során számos esetben alkalmazott gyakorlat, azaz a korábbi kiadású szótárakban található példaanyag újrafelhasználásának vagy áttemelésének a veszélyeire. Ezután Kis Tamás rend-

szerezett formában, a szleng típusa szerinti (közszlengszótár, helyiszlengszótár, szakszlengszótár, általános szlengszótár és altípusaik) és a szlengszótár lexikográfiai jellemzői szerinti (egy- és többnyelvű szótárak és altípusaik) kategóriák köré csoportosítva igen gazdag forrásanyagot mutatja be a magyar szlengszótárírás eddigi megjelent kiadványait.

A kötet második tanulmányában, amely a *Három fontos szótár: napjaink francia argószótárai* címet viseli, Szabó Dávid egy nagyívű történeti áttekintés után három, napjaink francia szlengkutatására kiemelt hatást gyakorló szótárát, nevezetesen Jacques Cellard és Alain Rey *Dictionnaire du français non conventionnel*, Jean-Paul Colin, Jean-Pierre Mével és Christian Leclère *Grand Dictionnaire de l'Argot et du français populaire*, illetve Jean-Pierre Goudaillier *Comment tu t'habilles! Dictionnaire du français contemporain des cités* című munkáját mutatja be és elemzi. A tanulmány első része a 17. század elejétől napjainkig tartó időszak francia argószótárterméséből ad ízelítőt kilenc, bizonyos szempontból mérföldkőnek tartott szótár példáján keresztül. Véleményünk szerint ez a rész nemcsak argótörténeti, elméleti és gyakorlati lexikográfiai, illetve az előszóban is kiemelt könyvészeti szempontból jelentős, de kultúrtörténeti aspektusai ugyancsak figyelemre méltóak. A második részben a már említett három szótárnak a korábbiaknál alaposabb és részletesebb, a Kis Tamás, illetve a szerző korábbi saját tanulmányaiban bemutatott lexikográfiai kritériumok szerinti elemzésére kerül sor. Fontosnak tartom kiemelni a tanulmány egészen végighúzódo, az olvasás során talán mellékesnek tűnő, ám annak korántsem tekinthető kontrasztív terminológiai szempontot, amellyel a szerző állandóan pontosítja a szótárak címében is megjelenő *argot* (argó), *jargon* (zsargon), *français populaire* (városi népnyelv), *français non conventionnel* (nem konvencionális nyelv), *langue des cités* (külvárosi nyelv) jelentését, magyarra fordításának lehetőségeit, illetve – adott esetben – az évszázadok során végbement jelentésváltozásait.

A magyar és a francia után harmadik nyelvként a német szlengszótárírás hagyományaiba nyerhetünk betekintést Pátrovics Péter *A német szleng és lexikográfiája* című tanulmányának köszönhetően. Először a szerző német kontextusban helyezi el a szleng fogalmát, amelyet ebben a nyelvközösségben leginkább az ifjúsági nyelvvvel (*Jugendsprache*), valamint a tolvajnyelvvvel (*Rotwelsch*) azonosítanak. Ebből következően a szerző részletesen foglalkozik az igencsak heterogén ifjúsági nyelv jellemzőivel. A tanulmány második felében Pátrovics Péter három korszakra osztva (korai szlengszótárak, 1900 és 1970 közötti időszak, 1980-tól napjainkig tartó időszak) mutatja be a német nyelvterület szlengszótárait, amelyek – a korábbiakban azonosított módon – elsősorban ifjúsági nyelvi és tolvajnyelvi szótárak körét ölelik fel. Érdekességként a szlengszótárkészítés 1980-tól napjainkig tartó időszakából emeljük ki a PONS Kiadó kezdeményezését. A kiadó szerkesztősége 2001 óta a német iskolások mint amatőr lexikográfusok közreműködésével gyűjti az ifjúsági nyelv legújabb jellemzőit, és jelenteti meg évente a diákok által gyűjtött forrásanyagot tartalmazó egy- és többnyelvű szótárait.

Ezzel elérteztünk a kötet feléhez, innen kezdődik a korábban már említett angolszász dominancia. Az első e tanulmányok sorában Julie Coleman írása, amely az *Angol szleng- és tolvajnyelvi szótárak* címet viseli. Az angolszász szlengszótárírás történetének legavatottabb szakértője 1567-től kezdi a szótárak időrendben haladó, kultúrtörténeti érdekességekkel is teletűzdelt, különösen olvasmányos áttekintését. A kultúrtörténeti sajátosságok mellett mindenképpen ki kell emelni a tanulmány azon részét, amelyben a szerző a korábbiakhoz hasonlóan igen gazdag forrásanyagra támaszkodva a szociológiai jellegű tolvajnyelvi lexikográfiaóról számol be, és ezáltal a korabeli angolszász társadalmak egy-egy figyelemre méltó aspektusát is felvillantja. Az angolszász jelzőt talán kétszeresen is érdemes aláhúzni, hiszen a következő fejezetben a szerző az amerikai és az ausztrál szlengszótárakat is górcső alá veszi. Ahogy haladunk előre az olvasásban, újabb és újabb érdekességek tárulnak elénk a szlenglexikográfia témaköréből. Érdemes külön megemlíteni a két világháború szótárírásáról szóló részt, egy olyan időszakét, amelynek a szótárak különös jelentőséggel bíró kordokumentumai is egyben. Tanulmánya utolsó néhány oldalán Julie Coleman nagyon hasznos és praktikus tanácsokat ad a szlengszótárak hatékony használatára vonatkozóan.

Cseresyési László *Tabuszavak az angol kultúrában és a lexikográfiában* című írása annyiban képez kivételt a kötet tanulmányainak sorában, hogy – mint azt a címben is jelöli – elemzését a tabuszavak bemutatására korlátozza. A tanulmány címe talán kissé csalóka, egyrészt mert a szoros értelemben vett angol kultúra helyett több esetben angolszász perspektívából vizsgálja a kérdést a szerző, másrészt pedig elemzése számos esetben még ezen a kultúrkörön is túlmutat. Cseresyési László tanulmánya a szótárak és a szépirodalmi művek segítségével bőségesen illusztrált törté-

neti szempontok mellett az írás második felében már elsősorban szinkron szempontokat érvényesít. A nyelvi tabu, az eufemizmus, illetve a politikai korrektség kérdéskörének tárgyalása során rendkívül gazdag nyelvi forrásanyagból merít, amely az angol mellett francia, német, görög és japán példák sorát is felöleli.

A kötetet záró *A szlengről komolyan: egy szlengszótáríró gondolatai* című tanulmányt a neves lexikográfus Jonathon Green jegyzi. A szerző három évtized komoly és sikeres, ugyanakkor még lezáratlan pályafutásának tapasztalatait osztja meg az olvasóval különösen olvasmányos stílusban, amelyből – valljuk be őszintén – az igazi angol humor sem hiányzik. Az áttekintés felvillant életképeket egy szlengszótáríró mindennapjaiból, a szerző szól a szótárkészítés folyamatáról és annak viszontagságairól, az elkészült mű, azaz a szótár és a kiadó viszonyáról, valamint a jeles elődökről. A személyes hangvételű írásban a pályájára visszatekintő szótáríró részletesen elemzi saját munkáit, és emellett utal arra is, hogy az internet világában milyen további területek várnak még felfedezésre és feldolgozásra. Végül a szerző a szleng pontos meghatározásának nehézségeire is rávilágít.

Mielőtt a kötetet a konkrét célközönség figyelmébe ajánlanám, szeretném külön kiemelni az egyes tanulmányok végén található gazdag szakirodalmi jegyzéket, amely további tájékozódást tesz lehetővé, valamint újabb és újabb kutatásokra inspirál. Fel kell hívnom a figyelmet arra a példaértékű gesztusra, hogy az előzőekben ismertetett kötet mellett a teljes sorozat elérhető a Kis Tamás által szerkesztett weboldalon (http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_index.php).

Véleményem szerint a *Szleng és lexikográfia* kötet igen széles közönség érdeklődésére tarthat számot. Ajánlható egyetemistáknak – nyelvészettel foglalkozóknak és nyelvszakosoknak –, akik nyelvészeti kurzusaikon vagy azok kiegészítéseképpen forgathatják haszonnal ezt a könyvet. Az egyetemisták mellett nyelvészek és lexikográfusok számára is érdekes és inspiráló olvasmány lehet a kötet, amelyben a szlengkutatás szempontjai kiválóan ötvöződnek elméleti és gyakorlati lexikográfiai tudnivalókkal. Nem szabad megfélemlíteni a nyelvtanulókról és a nyelvtanárokról sem, akik a tanulás, illetve tanítás folyamatában juthatnak érdekes információkhoz az éppen aktuális szlenghasználattal kapcsolatban. Végül, de természetesen nem utolsósorban ajánlom ezt a könyvet a fordítók – különösen a műfordítók – figyelmébe, akik hasznos ötleteket kaphatnak arra vonatkozóan, milyen megbízható forrás után kell nézniük, ha egy-egy szépirodalmi műben megbújó szlengkifejezés jelentését szeretnék tisztázni.

Aki kezébe veszi ezt a tartalmában és külső megjelenésében (a borítóterv Varga József munkája) egyaránt impozáns kötetet, nem fog csalódní. Egyszerre tudományos igényű mű, valamint érdekes és gondolatébresztő olvasmány.

SZAKIRODALOM

Kis Tamás (szerk.) 1997. *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Kovács Máté

doktorandusz

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola,
Francia Tanszék